

Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ): Ծնվել է Արցախի Մարտակերտ քաղաքում, 2005 թվականին, ապրել է Մարտակերտում: Հայաստան է տեղափոխվել 2023թ. բռնագաղթի ժամանակ: ԵՊՀ Հայ բանասիրության ֆակուլտետի ուսանողուհի է, ապրում է Կոտայքի մարզի Նոր Հաճնում:

Աղդարա-Աղդամ¹

Էս պատմությունը ես սրկացալում մեր ժողովրդից, կոնկրետ հիշում չում հորից: Արցախում ուրիշ կողքե կա երկու շրջան, երկու քաղաքներով մինը՝ Մարտակերտը հունց թորքերնըն ասում Աղդարան, իսկ էն մինը ամայացած ա ու ապրող չի իլնլ, Ակնաբան իլնլ՝ Աղդամը: Մեր ժողովուրդը հիւվ էս պատմությունը գյում չի ասումըն, վեր թորքերը Մարտակերտին Աղդերե-Աղդարայն ասում, տա իրոք տենցա, իսկ Ակնային-Աղդամ, բայց ժողովուրդը մտածում ա , թա էս անունը թորքն ա տիրալ, հինչը մեծ սխալ ա: Աղդամը հայկական քաղաք չի իլնլ ասումըն շատերը, բայց պիտի հիշին Աղդամում գտնվող Վանքասարը, Տիգրանակերտի ավերակները...

Շատերն էլ ասումըն, վեր էդ անուններն հենց հայկական ծագում օնե ու թորքն ա երկնլնլ ուրանը սարքալ, ասումըն շատ տարիներ առաջ Եսայի Հասան-Ջալալյանը ինքա օնում Աղդամը ու սարքում ուրանց ցեղի գերեզմանոցը, սա մեզ համ էլ պատմությունի ցա հայտնի: Բայց էն հինչ ես պատմում պատմության մեջ չկա, այլ պատմում ա ժողովուրդը, ասումըն վեր Աղդամում աղի մեծ պաշարներա ինձում ու ժողովուրդը սկսումըն աղը մշակել ու պահել, ինչ-որ Ժորիկ կանգնում ա սարեն կըլիեն ու ընդեղ ա ժողովուրդենա կանչում ասում. «ա՛ղ տամ, ա՛ղ տամ», տենց էլ տ-ն փոխվումա դ-ի ու տառնում Աղդամ: Աղդամա կողքեն մի տարածքա ինձում ժողովուրդը հավաքած աղը տանում ա ընդե պահում, ընդեղ պահեստներն սարքում, աղը ածում մեջը, ժողովուրդը ասում ա աղը տարան դարանեցին, տենց էլ մնամ ա Աղդարա-աղի դարան...

Արցախը ամբողջությամբ հայկականա տա ասումըն մեր պատմության վկաները...

¹ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

ԲԱՌԱՐԱՆ

սրկացալում-լսել եմ

հոլրից:-ումից

ինքա օնում-գնում է, առնում է

Կըլխեն-գլխին

Պուշկեն յալ (Ներքին հոռաթաղ)²

Մեր շենը Մարտակերտի շրջանի Ներքե Հոռաթաղն ա: Մեր շենին ռաջին կա մի բարձունք, վերը վեր հայտնի ա իլնլ «Պուշկեն յնլ» անունով, թա իսե Պուշկեն յնլ: Ասումըն վեր Սովետի վըխտեն էդ բարձունքին պուշկեքըն իլնլ, որպես հակակարկտային կայանքըն իլնլ ծառայելիս ու տենց էդ բարձունքը կոչվալա Պուշկեն յնլ, տարիներ անց պուշկեքը իլնլ չըն, բայց տեղը տենց էլ անունը մնացալ Պուշկեն յալ:

ԲԱՌԱՐԱՆ

ռաջին-առաջին

Թաղման ծեսեր³

Հիբ մարդա մեռնում, թաղումից հետո՝ հաջորդ օրը, մի ավանդույթ կա, մի ծեր տարիքով մարդ, հոլվ ազգակցական կապ չօնե մահացածի հետ, առավոտ շուտ պիտի եր կենա ու քյա հանգիստը, ինքը չպիտի վեշմինին նըհետ խոսե, ու առաջինը պիտի մահացածին բարև տանե:

ԲԱՌԱՐԱՆ

եր կենա ու քյա-վեր կենա ու գնա

վեշմինին նըհետ- ոչ մեկի հետ

Ցուլեն յալ⁴

² Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

³ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

⁴ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

Մեր շենում Ներքե Հուռաթաղ մի յնալ իլնալ, ասելիսըն իլնալ Ցուլեն յալ: Ասումըն վեր տեղ սովետին վրխտեն մի ցուլու արձան ա իլնալ, տեղից էլ անունը եկնալ:

Մարտակերտ⁵

Մարտակերտ անունը մի քանի ձևավրն բացատրում: Ըստ մեկ վարկածի Մարտակերտը «մատուռակերտ» բառի ձևափոխված տարբերակն ա: Մինը էն ա, վեր մարտերավ ա կերտվալ էդ քաղաքը, տենց ա առաջացալ, իսկ մինը էն ա, վեր մարդու ձեռքով կերտված, այսինքն՝ մարդն ա կերտալ, կոչվալ ա Մարտակերտ: Տրա հետի էլ մի վրխտե Մարտակերտ մի պլակատ ա իլնալ, յիրան կիրած Մարտով ես կերտվել: , Թե՞ մարդն է կերտել...

Կաշենի հանքավայր⁶

Կաշենը Մարտակերտի Չինգյաթաղ գրական ասած Ճանկաթաղ գյուղում վեսկու հանքավայր ա: Ասումըն Կաշենի անվան պատմությունը սենցա իլնալ, վեր հանքը սարքալըն օգալըն արդեն պլակատներ տպեն, հանք տանող ճանապարհը քյալիսա իլնալ Ծաղկաշենավ, ու հանքի անունը պիտի ինար Ծաղկաշեն: Վեր տպալըն, լավ չի տպվալ ծաղ-ը ըրվալիս չիլալ, տնոնալ ա Կաշեն, ու տենց հանքը տնոնալ ա Կաշեն:

Սեյսուլան⁷

Գյուղ Մարտակերտի շրջանում, իննսունակաների պատերազմից հետո, երբ գյուղն անցնում է ադրբեջանցիներին, սեյսուլանցիները հիմնում են նոր գյուղ և կոչում Նոր Սեյսուլան: Սեյսուլան օտարների լեզվով նշանակել է հեղեղ, ջրհեղեղ, ջրերի տարափ և ասումըն, վեր անվանումը ստացել ա տեղանքում տեղող հորդ անձրևների պատճառով:

⁵ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

⁶ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

⁷ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):

ԲԱՌԱՐԱՆ

սեյսուլ- հորդառատ անձրև

Վըսկե խաչ⁸

Մարտունա Գիշի շենում մի աղբյուր կա, վեր ասումըն Վըսկե խաչ: Տեղ իրականում խաչ չկա, տեղ աղբյուր ա, մարդիկ տե քյալիսըն իլնլ, ծնունդ, կնունք, մատաղ ընելիս: Տեղ քարերի իրն վեր շատ մոմերըն նիկըցրալ, ոսկեգույն երանգ ա ստացալ, տրա հետե կոչվալ ա Վըսկե խաչ:

ԲԱՌԱՐԱՆ

նիկըցրալ-վառել

⁸ Բանասաց և բանահավաք՝ Անի Գասպարյան (սեփական գրառումներ):